

Marjo Kamila
Kärjentaival 12 B 1
60200 SEINÄJOKI
p. 040 502 2690
marjo.kamila@netikka.fi

Tampereen yliopisto

Eettinen toimikunta

SAATEKIRJE LAUSUNTOPYYNTÖÖN

Post doc -tutkimuksen työnimi: Ulkonäön merkitys 10-vuotiaan lapsen elämässä

Perustelu lausuntopyynnölle:

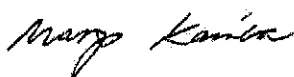
Pyydän eettisen toimikunnan lausuntoa tutkimukseeni, koska tutkin 10-vuotiaita alakoulujen lapsia. Haluan esittää eettisen toimikunnan lausunnon tutkimukseni eettisistä hyväksyttävyydestä tutkimukseen osallistuville kouluille, lasten huoltajille sekä mahdollista tiedelehden julkaisua varten, sillä lehti saattaa edellyttää eettistä ennakkoarviointia.

Tutkimuksesta vastaava henkilö:

Marjo Kamila
filosofian tohtori,
post doc -tutkija

Kärjentaival 12 B 1
60200 SEINÄJOKI.
p. 040 502 2690
Email: marjo.kamila@netikka.fi

Seinäjoella 6.2.2014

Marjo Kamila

KOHTA 2B. TUTKIMUSSUUNNITELMAN TIIVISTELMÄ

Post doc -tutkimuksessa tutkitaan, millaisen merkityksen ulkonäkö ja pukeutuminen saavat 10-vuotiaiden lasten elämässä. Tutkimuskysymyksenä on lasten tyytyväisyys ja tyytymättömyys omaan ulkoiseen olemukseensa ja näistä seikoista johtuvat vaikutukset lasten hyvinvointiin. Tutkimuksen tavoitteena on lisätä ymmärrystä ulkonäön merkityksistä lasten elämänpiirissä heidän omien kokemustensa ja näkemystensä avulla.

Ulkonäköseikkoja tutkitaan osana sosiaalista vuorovaikutusta. Tutkimus kohdistuu yhteiskunnallisesti merkittävään ja yksilötasolla vaikuttavaan asiaan, sillä yhä nuoremmat lapset kohtaavat sosiokulttuurisia vaatimuksia hyväksyttävästä ulkonäöstä. Vaatimuksia voivat asettaa kaverit, sosiaalinen media ja mainonta. Tutkimuksella avataan sen sosiokulttuurisen ulkonäkömaailman vaikutuksia, jossa lapset ovat osallisina tänä päivänä. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys noudattelee sosiaalista konstruktionismia, jossa ulkonäön kokemisen ja esittämisen ajatellaan muokkautuvan sosiaalisessa ja kulttuurisessa vuorovaikutuksessa.

Aineisto kerätään kolmen eteläpohjalaisen kunnan 4.-luokkalaisilta tytöiltä ja pojilta (N = 100–150). Aineistomateriaalin muodostavat lasten teemakirjoitelmat, eläytymistarioiden mukaan laadittavat kirjoitelmat ja omakuvapiirroksot. Laadullinen tutkimusaineisto analysoidaan sisällönanalyysina ja semiotiikan menetelmin.

Tutkimus toteutetaan vuonna 2014 kokovuotisen, Alli Paasikiven Säätiöltä saadun apurahan turvin. Tutkimus on osa Seinäjoen yliopistokeskuksen lasten ja nuorten terveyden edistämisen tutkimushanketta. Hanketta hallinnoi Tampereen yliopiston terveystieteiden yksikkö.

Tutkimuksen tuloksia sovelletaan lasten terveystieteissä ja terveydenhoidon piirissä ja lasten kanssa työskentelevien aikuisten keskuudessa. Tutkimuksella tulee olemaan sekä paikallista että koko maahan kohdistuvaa merkitystä. Tutkimus tuottaa tieteellistä perustietoa ulkonäön merkityksistä lasten elämässä. Tutkimuksella on merkitystä myös yliopistojen kasvatustieteellisen, yhteiskuntatieteellisen ja kulttuurin tutkimuksen koulutuksissa.

KOHTA 3. TUTKIMUKSESTA VASTAAVAN HENKILÖN ARVIOINTI TUTKIMUKSEN EETTISYYDESTÄ

Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu tutkimuseettisten kysymysten arviointi. Erityisesti tähän on kiinnitettävä huomiota silloin, kun tutkittavina ovat alle 15-vuotiaat lapset. Tällöin heidän oikeuksiensa turvaaminen tutkimustilanteessa on erityisen tärkeää. Lapsille ei saa syntyä räsitystä tai huolta tutkimukseen osallistumisesta tai sen jälkeen aiheutuvia murheita.

Tutkimukselle on tulossa **lupa** Seinäjoen kaupungin opetustoimen perusopetusjohtajalta Jari Jaskarilta. Kirjallinen lupa on jo saatu Alavuden kaupungin sivistysjohtaja Antti Takalalta ja myönteinen viranhaltijan päätös Lapuan kaupungin Keskuskoulun rehtori Juha Viidalta.

Tutkimusaineiston hankinta alkaa vasta Tampereen yliopiston eettisen toimikunnan arviolausunnon saapumisen jälkeen. Opettajan kanssa sovitaan aika, jolloin käyn esittelemässä itseni ja tutkimukseni oppilaille. Osallistujat ja heidän huoltajansa antavat **kirjallisen suostumuksen** osallistumisesta. He saavat **kirjallisen tiedotteen** tutkimuksen tarkoituksesta, luottamuksellisuudesta, osallistumisen vapaaehtoisuudesta, mahdollisuudesta keskeyttää tutkimus milloin haluaa syytä ilmoittamatta; tulosten raportoinnista ja tutkimustulosten soveltamisesta sekä mahdollisuuden esittää suullisia ja/tai kirjallisia kysymyksiä tutkijalle. (KOHDAT 4a, 4b)

Koulussa jaan lapsille tutkimusesitteen ja suostumuslomakkeet kotiin vietäviksi. Rohkaisen lapsia osallistumaan tutkimukseen. Kerron, että olen kiinnostunut nimenomaan lasten omista käsityksistä aikuisten mielipiteiden sijaan. Pyydän lapsia keskustelemaan kotona tutkimuksesta ja toimittamaan sekä huoltajan että oppilaan oman suostumuslomakkeen kouluun määräpäivään mennessä. Suostumuslomakkeissa kysytään, haluaako lapsi osallistua tutkimukseen vai kieltäytykö hän itse ja/tai kieltävätkö hänen vanhempansa (KOHDAT 5a, 5b). Korostan lapsille, että vain allekirjoitetun luvan antaneet voivat osallistua tutkimukseen.

Lähtökohtana tutkimukseen osallistumiselle pidetään lapsen oman tahdon kunnioittamista tilanteessa, jossa huoltajat antavat suostumuksensa mutta lapsi itse ei halua osallistua. Toisaalta voi tilanne olla myös toisinpäin, lapsi haluaisi osallistua mutta huoltaja ei anna lupaa. Tällöin huoltajan kanta ratkaisee, koska 10-vuotiaalla lapsella ei ole täysivaltaista itsemääräämisoikeutta itseään koskeissa asioissa, kuten tutkimukseen osallistumisessa.

Tutkimusaineiston keräämisessä tulee korostumaan lapsen kunnioitus ja yksityisyys, samoin kuin aikuisen vastuu ja huolenpito. Nämä samat tekijät ovat tuttuja jo työskennellessäni lasten opettajana. Olen kuvataideopettajana työskennellyt päätoimisesti

viidentoista vuoden ajan lasten ja nuorten kanssa, tämän jälkeen opettajankouluttajana ollessani alakoulujen harjoittelukouluissa. Sinänsä lapsien kanssa toimiminen on minulle tuttua ja olen kokenut tilanteita, joissa lapsi syystä tai toisesta purskahtaa itkuun tehtävänsä edessä. Tämä voi tapahtua myös tutkimusmateriaalia kerätessäni. Valmistaudun myös siihen, että voin joutua lohduttajan, kuuntelijan ja ymmärtäjän rooliin tutkimusaineistoa kerätessäni. Kerron lapsille, että jos kirjoittamisen / piirtämisen aikana tulee paha mieli, tutkimuksen saa heti jättää kesken ja että tutkijalle tai omalle opettajalle saa tulla purkamaan mielipahansa pois.

Tutkimuseettisissä kysymyksissä yleisimmin ajatellaan etukäteen tutkittaville mahdollisesti aiheutuvia kielteisiä tuntemuksia. On kuitenkin syytä muistaa, että tutkimustilanne voi olla tutkittavalle myös myönteinen ja jopa hyödyllinen kokemus. Koulukokemukseni mukaan omakohtaiset piirrokset ja niistä kirjoittaminen oli monelle lapselle vapauttavaa, oman mielen sopukoiden tärkeää purkamista paperille. Tämän asian osa oppilasta toistuvasti sanoi ääneen minulle opettajana ollessani. Samankaltainen, myönteinen kokemus voi tapahtumia myös tutkimusaineistoa kerätessä – lapset haluavat tulla kuulluiksi. Kirjoittamisen ja piirtämisen kautta myös tunteet pääsevät esiin. Tunteet voivat olla myönteisiä ja/tai kielteisiä.

Tiedon luottamuksellisuus. Tutkittavan lapsen ja hänen huoltajansa on tärkeä varmistua siitä, että lapsen kirjoittama kertomus tai piirtämänsä kuva ei leviä tunnistettavasti tutkimusprosessin aikana ja sen jälkeen tutkimuksen ulkopuolelle. Tutkimusesitteessä kerron, ettei tutkimuksessa kerättävää aineistoa paljasteta ulkopuolisille ja että säilytän aineiston kotona olevan työhuoneeni kaapissa kaksi vuotta, jonka jälkeen tuhoan sen. Tutkimustilanteessa kirjoitelmat, eläytymistarinat ja piirustukset lapsi saa mielellään jättää **nimettömiksi**, ainoastaan merkitään näkyviin tekijän sukupuoli. Oppilaiden henkilöllisyys ei pääse paljastumaan ulkopuolisille, jos tutkijakaan ei tiedä lasten nimiä.

Tutkimusraportissa ei tulla mainitsemaan, missä kouluissa tutkimus on tehty. Ainoana mainintana tulee olemaan se, kuinka monta koulua on ollut mukana ja että koulut ovat Etelä-Pohjanmaalla. Tämä on tärkeä seikka mainita Etelä-Pohjanmaan korkeakouluyhdistyksen lasten ja nuorten terveyden edistämisen tutkimushankkeen takia siinä vaiheessa, kun raportoidaan hankkeen nimissä, mitä hankkeen aikana on saatu aikaan. Tutkimuksessa mukana olevat kunnat myös rahoittavat ko. hankkeessa työskentelevää professoria, vaikka tutkija itse toimii niin sanottuna vapaana tutkijana.

Se, että tutkimukseen osallistuneet lapset tunnistavat itsensä tutkimusraportista, on tietystä mielessä mahdollista suorien sitaattien kautta. Tämän takia on sopivaa kirjoittaa **raporttiin vain sellaisia sitaatteja, joista lasta ei voi tunnistaa**. Tutkittavia kouluja on kolmesta kaupungista, mikä osaltaan vähentää tunnistamisriskiä. Toinen tärkeä tekijä on sitaattien harkittu ja tutkittavia kunnioittava valinta. Sitaatit eivät saa johdattaa lasta esimerkiksi naurunalaiseksi tai piikittelyn kohteeksi. Toinen mahdollisuus tunnistamiselle ovat omakuvapiirrokset. Mikäli piirustuksista muutama julkaistaisiin myö-

hemmin tieteellisessä lehdessä, kuvat valitaan siten, että tunnistamisriski on olematon. Lisäksi on otettava huomioon, että tiedelehdet eivät ole suuren yleisön saatavilla samaan tapaan kuin populaarijulkaisut. Pienempien kaupunkien kirjastoissakaan niitä ei välttämättä ole käytettävissä.

Tarkoitukseni on ymmärtää tutkittavien kokemuksia ja näkemyksiä. Tutkimuksen tarkoitus jo alkuaan on lasten näkökulmien esiin tuominen ja lasten äänen kuunteleminen. Tämä velvoittaa minua tutkijana myös **lapsia arvostavaan tutkimuksen raportointiin**. Tutkimuksen toteuttamisessa noudatan täten korkeatasoista tutkimusetiikkaa. Kokonaisuudessa ajattelen, ettei tutkimuksesta aiheudu psyykkisiä eikä fyysisiä terveysriskejä tutkittaville. Vakuutuksia ei ole.

**TAMPEREEN YLIOPISTO
TAMPEREEN ALUEEN IHMISTIETEIDEN
EETTINEN TOIMIKUNTA**

Lausunto 9/2014 liittyen lausuntopyyntöön 3/2014: ”Ulkonäön merkitys 10-vuotiaan lapsen elämässä (Post doc –tutkija Marjo Kamila, visuaalisen kulttuurin tutkimus, yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Tampereen yliopisto)

Päätös/lausunto: Toimikunta antaa puoltavan lausunnon. Ei eettisiä ongelmia. Tutkija toteaa lausuntopyynnön eettisessä arvioinnissa seuraavasti: ”Se, että tutkimukseen osallistuneet lapset tunnistavat itsensä tutkimusraportista, on tietystä mielessä mahdollista suorien sitaattien kautta. Tämän takia on sopivaa kirjoittaa raporttiin vain sellaisia sitaatteja, joista lasta ei voi tunnistaa.”

Toimikunnan käsityksen mukaan toteamus ”tämän takia on sopivaa kirjoittaa raporttiin vain sellaisia sitaatteja, joista lasta ei voi tunnistaa” on syytä kirjoittaa yksiselitteisesti: *tutkija käyttää lainauksia niin, ettei niitä voi tunnistaa.*

Tutkijaa pyydetään huomioimaan edellä mainittu tarkennus, eikä lausuntopyyntöä/asiakirjaa tarvitse enää lähettää toimikunnan arvioitavaksi. Tutkimus voidaan toteuttaa esitetyllä tavalla.

Tampereella 4.3. 2014

Puheenjohtaja

Merk.
Markku Ojanen

Sihteeri

Heikki Eilo